

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ ПРОФ. Д-Р АЛБЕРТ БЕНБАСАТ

ПО КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР

ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.5. ОБЩЕСТВЕНИ КОМУНИКАЦИИ И
ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ (ЖУРНАЛИСТИКА – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА

ЖУРНАЛИСТИКА ДО 1944 Г.), ОБЯВЕН В ДВ, БР. 9/02.02.2016 Г.

С ЕДИНСТВЕН КАНДИДАТ ДОЦ. Д-Р ЗДРАВКА КОНСТАНТИНОВА

1. Представяне на кандидата

Доц. д-р Здравка Константинова е единствен кандидат по конкурса за професор, обявен от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – история на българската журналистика), Държавен вестник, бр. 9/ 02.02.2016 г.

Цялостната образователна, научно-изследователска и преподавателска дейност на кандидата е обвързана с журналистиката и комуникациите, по-специално с историята на българската журналистика. Здравка Константинова е завършила специалността Журналистика в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1976 г. През периода 1990–1992 г. е аспирант на самостоятелна подготовка в катедра „История и теория на журналистика“ във Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“. През 1994 г. ѝ е присъдена от ВАК научната степен „кандидат на историческите науки“ (диплом № 23177, 14.07.1994 г.). През 2000 г. спечелва конкурс и от ВАК ѝ е присъдено научното звание „доцент“ (свидетелство № 20387/06.10.2000 г.).

Здравка Константинова работи във Факултета по журналистика и масова комуникация първоначално като хоноруван асистент (1981–1986), старши асистент (1986–1989), главен асистент (1989–2000) и доцент (2000 до днес). Освен това тя е хоноруван преподавател по история на българската журналистика в редица други университети: УНСС, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Варненски свободен университет, Бургаски свободен университет, Русенски университет, по история и теория на пресата в Нов български университет – десет години.

Тъй като твърде отдавна познавам кандидата доц. З. Константинова, мога да свидетелствам, че тя още от 70-те години активно се занимава с оперативна журналистическа дейност. От 1975 до 1986 г. З. Константинова е журналистка в „Поглед“. Тези трайни професионални интереси и творчество в медийната сфера са важен, бих казал задължителен момент от нашата работа във ФЖМК; обвързвайки теорията с практиката, те са от изключително значение и за успешната преподавателско-изследователска дейност на доц. д-р Здравка Константинова – което се вижда от представените по конкурса за „професор“ публикации, както и от разработените и реализирани от нея учебни програми.

През всичките повече от 35 години, през които работи във ФЖМК, Здравка Константинова не само развива дисциплината „История на журналистиката“ в национален и международен аспект. Тя активно участва в български и международни професионално-творчески и научни организации като координатор на Факултета по журналистика и масова комуникация за Réseau Théophraste [Мрежата Теофраст], за обучение по журналистика, на Университетската агенция на франкофонията (AUF), член (от 2005 г.) на Société pour l'histoire des médias [Общество за история на медиите]. Член е на Съюза на българските журналисти.

2. Научно-изследователска и публикационна дейност

Научната продукция на доц. д-р Здравка Константинова е респектиращо солидна. Тя включва общо 137 заглавия, в това число 1 дисертация, 1 хабилизационен труд, 2 бр. монографии, 1 сборник с научни статии от 2015 година, 1 глава от учебник, както и 43 самостоятелни научни студии и статии в периодиката и в научни сборници – български и международни. Доц. Константинова е участвала с 49 научни доклада в конференции (31 национални и 18 международни), разработила е 25 научни проекта (10 национални и 15 международни), има приноси като съставител на 14 научни сборника, на които е и научен редактор. Член е на 4 редколегии.

Научните трудове, с които доц. д-р Здравка Константинова се представя на настоящия конкурс за професор, включват 106 заглавия: 1 сборник с научни статии, 30 научни студии и статии, 36 научни доклада на конференции (22 на национални и 14 на международни), 25 научни проекта (10 национални и 15 международни), 14 съставителства и научни редакции на научни сборници. В представената от кандидата справка намираме общо 84 цитирания на нейни научни публикации, осъществени в представителни трудове.

Бих искал да очертая основните моменти в научно-изследователската и публикационната дейност на доц. д-р Здравка Константинова. Бих я определил като мащабна, тъй като тя обхваща широк проблемен и времеви диапазон от историята на родната журналистика и публицистика – от Възраждането („Любословие” на К. Фотинов) до наши дни, но от друга страна, не остава само в полето на историческото дирене, а неизменно проблематизира и контекстуализира в съвременен план историческите факти и извори. Изследователката далеч не е само регистратор, колекционер и систематизатор на материали, свързани с миналото на

българската и международната преса. В научните си трудове доц. З. Константинова стъпва върху свидетелствата и документите, но прави нещо още по-съществено, превръща ги в отправна точка при открояването на важни политико-обществени и културни проблеми на днешния ден, намерили своето отражение в медиите, в частност пресата. И тук веднага бих изтъкнал, че съвременната проблематизация в сферата на медиите е невъзможна – или най-малкото непълноценна – без историзъм. Откъсването на историята от дискурса на съвременността и обратното обеднява значително анализа и изводите в редица сегашни разработки, претендиращи за научност и актуалност; в много от тях отсъстват и оригинални идеи, и задълбочени интерпретации, а повторението на вече познатото, откритото от други, се представя като значимо и приносно.

По отношение на свързването между историческия (ретроспективния) подход и дълбинния анализ със съвременни отправки и измерения доц. Здравка Константинова се явява следовник на проф. дин Филип Панайотов, комуто тя не крие, че дължи много. Тя доразвива идеите на този изтъкнат наш историк на журналистиката, но и откроява нови по същество проблемни територии, някои от които стават нейна „запазена марка”. Самата кандидатка твърди, че използва главно два подхода – на панорамния анализ, и „чрез сондажи в конкретни невралгични зони”. В съгласие с тази характеристика ще подчертаем, че още в своята монография „Държавност преди държавата”, претърпяла досега три издания (2000, 2002, 2010), изследователката защитава една съвършено нова за медийната и историческата ни наука теза, а именно, че в епохата на Българското възраждане родната преса е играла държавнотворческа роля, че при отсъствието на независима институционалност тъкмо журналистиката и публицистиката поставят на дневен ред проблемите на обществото – религия, образование, култура, управление/самоуправление, външна и вътрешна политика и пр., стремят

се да дават идеи и да предлагат решения на тези общонационални проблеми.

Въпросите за „свръхфункциите (дисфункциите)” на българската журналистика са доразвити и в последващи публикации на авторката, посветени на модерната ни следосвобожденска преса. Използван е интердисциплинарен подход, при който историята на българската журналистика се „миксира” (З. Константинова) със социологически, културологични, политологически интерпретационни модели. Целта според самата изследователка е открояването на знакови процеси и явления в историческа и съвременна перспектива, а също и във връзка с очертаващи се бъдещи тенденции и процеси.

В този контекст биха могли да се посочат редица публикации на доц. З. Константинова, между които „Медии, мрежи, чипове. Към панорамните знаци в българската журналистика (1842-2004)”, „Марките на българската периодика”, „Възрожденската преса и модерността. Преактуализиране на проблема за свръхфункциите/дисфункциите на българската журналистика”, „Власт и медии”, „Двата крака на един народ са училищата и вестниците. За образователната функция на медиите”, „Екология на журналистиката” и др.

Сред споменатите „запазени марки” на изследователката е българската женска преса и въобще ролята на жената в обществото и медиите. Темата е засегната в доста публикации на доц. З. Константинова, фокусиращи се най-вече върху възрожденските издания (напр. „Ружица” на П. Р. Славейков), но особено внимание заслужава студията „Чудноват ли е „Женский свят” (1893–1898). Здравка Константинова е първият изследовател, който „портретува” това първо българско следосвобожденско издание, специализирано за жени. Анализът е ситуиран в широкия контекст на развитието на родната, а и чуждестранната женска преса и журналистика до 1944 г., като заслуга на

авторката е издирването на масив от 97 заглавия, излизали у нас. Знаковите издания от този дълъг списък според изследователката са в. „Женски глас” (София, 1899–1944), „Вестник на жената” (София, 1921–1944), който има голям влог в интелектуалното израстване на българката, и сп. „Беседа”, преименувано през 1940 г. на „Дом и свят” (1934–1944). Богато документирано, изследването на доц. З. Константинова въвежда в научен оборот нови факти и анализира редица текстове от „Женский свят”. На тази основа авторката доказва своята теза за успешната мисия на списанието като катализатор на гражданско съзряване на българската жена и като фактор в родния социум.

Друга проблемна област, в която доц. Константинова има значим влог, представлява модерната следосвобожденска информационно-развлекателна преса, наричана също „независима”, „жълта”. На нея са посветени публикации, разглеждащи и оценяващи вестници като двете „Вечерни пощи” (Шангова и Наумова), „Дневник”, „Утро”, „Зора” и др. Подходът си авторката е нарекла „портретуване на периодични издания през събитийната им рефлексия”. В конкретния случай – статията „Независимостта на България и информационни всекидневници” (1908 г.) – става дума за двата едноименни вестника „Вечерна поща” (от 1900–1914 г., 1905–1910 г.) и в. „Дневник” (1902–1944), които са анализирани през призмата на отразеното от тях обявяване на независимостта на България. Тази тема е твърде фрагментарно засягана в научни разработки, при това с идеологически привкус, тъй че З. Константинова, която е проучила около 300 броя на споменатите вестници, стъпва на една почти неизследвана почва.

Важен акцент в публикацията е открояването на различните подходи на отделните конкурентни медии към историческото събитие, а от друга страна, ролята на личността (журналиста, репортера, интервюиращия) при отразяването и интерпретацията на фактите. Във фокуса на нейните

интереси тук – и в нейните трудове като цяло! – попадат перата (а нередко и съдбите!) на журналисти от различни поколения: Симеон Радев, П. Н. Даскалов, Йосиф Хербст, Стоян Михайловски, Стефан Танев, Райко Алексиев, Димитър Мацанкиев и др. Например участието на Симеон Радев в Наумовата „Вечерна поща“ З. Константинова оценява така: „Публикациите на Симеон Радев се открояват с интелектуалния си замах, асоциативност, многопосочност на коментара, чувствителност за конкретна, човешка история, но и склонност към обобщения”.

Важен изследователски принос на доц. З. Константинова представлява публикацията „Един закон за печата с три лица”, където за първи път са анализирани трите начина, по които се прилага у нас Османският закон за печата (1864 г.) преди и след Освобождението. Тази на пръв поглед парадоксалност опира всъщност до проблеми колкото исторически, толкова и съвременни: като свободата на словото, властовите интереси и свързаното с тях медийно законодателство. Авторката систематично, дори скрупулъзно изследва действието и санкциите, свързани с това „тройно” прилагане на един и същи закон, но и прекрачва отвъд конкретния исторически, социален и политически периметър, включвайки общия законодателен масив, третиращ медийната сфера в България. Така се достига до важни обобщения и прогнози, обвързани с характера на отделните обществено-политически системи, произвеждащи и прилагащи съответните медийни закони. Текстът може да се причисли и към последователно отстояваната от авторката позиция на вглеждане в отношенията между субектите, управляващи държавата и субектите, управляващи средствата за комуникация.

Специално внимание бих обърнал и на студията „Вестникът е културомер” с подзаглавие „В. „Утро” (1911-1944) и Летните олимпийски игри от 1936 г.” В тази публикация доц. Константинова се фокусира върху едно колкото спортно, толкова и политическо събитие – олимпийските

игри в Хитлерова Германия, като контекстуално обосновава тяхното пряко обвързване, в т.ч. и при медийното им отразяване. Всъщност, покрай всичко друго, текстът е един пространен и задълбочен анализ на цялостната близо четвъртвековна дейност на първия български сутрешен вестник, най-многотиражния, и на работата на неговия изтъкнат редактор Стефан Танев.

Авторката, както обикновено, прецизно и богато документира своя анализ, базирайки се на конкретни факти и публикации на изданието, но не остава само при текстовата част, а обръща сериозно внимание на цялостния облик на вестника – от т.нар. глава, през графичния дизайн, рекламите, та до жанровото разнообразие на журналистическия и развлекателния материал. „Родилият се през 1911 г. в. „Утро” – пише доц. Константинова – се стреми да приложи професионалните стандарти на най-добрите европейски издания от подобен тип. Гони актуалност, бързина – през 1936 г. на първа страница ни посрещат обикновено рубриците „Последен час” и „Новини след полунощ”.” И по-нататък: „Характеризират го живо слово в антрефилета, интервюта, репортажи, преобладаващо информационни жанрове. Поддържа тематични страници – хумористична („Весело „Утро”, „Кукуругу”), „Утро на жената”. Публикува фоторепортажи.”

Най-новата книга на доц. д-р З. Константинова – „Българската журналистика (1842–1944). Актуални ракурси” (Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2015) е събрала голяма част от публикациите ѝ от предишните години. На пръв поглед това е един сборник-равносметка, но ако се вгледаме по-дълбоко в него, ще видим доста повече. Смятам, че този труд има характер на монография, тъй като чрез своите отделни студии и статии не само събира, но и преплита, разпростира, обединява и оценностява едни от най-съществените проблеми

на българската преса и на журналистиката ни въобще. Сред тях откриваме първоначалата на печата и неговите свръхфункции през Възраждането, винаги актуалната тематика, свързана с медиите и политиката, медиите и властта с техните вчерашни и днешни проявления и пресечни точки, проблема за трансграничното разширяване на комуникационното поле посредством чуждоезиковата българска преса; въведената от доц. Константинова „екология на журналистиката“; проблематизирането на пренебрегваните днес образователни функции на медиите (за сметка на т.нар. инфотеймънт), типологията на знакови информационно-развлекателни всекидневници; портрети на изтъкнати редактори и публицисти; ролята на българската женската преса в социума и културата...

Като открояващ се проблемен периметър в книгата „Българската журналистика (1842–1944“) изпъква визуалната сатирична публицистика. Става дума за цикъл, посветен на българската печатна карикатура и част от нейните изявени творци: Райко Алексиев, Илия Бешков, Тодор Цонев, Христо Комарницки. Към тях бих добавил като пожелание за бъдещи проучвания и имената на Александър Божинов и Александър Добринов, ако говорим за върхови явления във визуалната сатирична публицистика в исторически план. Но доц. З. Константинова и тук не остава само при историзма. През призмата на текста и визията на художника и мислителя философ Илия Бешков се открояват нови изследователски тези, които получават своето потвърждение в съпоставителния анализ с визията на Тодор Цонев и Христо Комарницки. Проблематизацията опира не само до индивидуални авторски почерци и художническо майсторство, но и до изявата на ярки граждански позиции.

3. Преподавателска дейност в бакалавърската и магистърската степен по обучение

Доц. д-р Здравка Константинова е изявен и ценен преподавател както във ФЖМК, така и извън него. Преподава във Факултета по журналистика и масова комуникация от 1981 г. до настоящия момент, отначало като хоноруван асистент, а впоследствие като редовен преподавател. Основно преподавателската ѝ дейност е обвързана с историята на журналистиката, в частност – българската журналистика. Кандидатката чете лекции по „История на българската журналистика” в специалностите „Журналистика” (редовно и задочно обучение), „Връзки с обществеността” (редовно и задочно обучение) и „Книгоиздаване” (редовно обучение) на ФЖМК, като от представената справка се вижда, че тя притежава необходимия преподавателски хорариум. Преподава и в осем магистърски програми.

Опитът на доц. Константинова е високо оценен и извън ФЖМК; през различни периоди от време тя преподава в други висши училища като УНСС, Нов български университет, Югозападен университет „Неофит Рилски”, Варненски свободен университет, Бургаски свободен университет, Русенски университет.

След хабилитацията си доц. Константинова обнови лекционния си курс по история на българската журналистика и подготвя първите у нас лекционни курсове по:

- История на българската реклама;
- История на рекламата;
- Политическата визуална сатира;
- Карикатурата на международна тема;
- Особености на икономическата преса в България.

По-голямата част от тези курсове са разработени за първи път у нас именно от доц. д-р Здравка Константинова.

От 1997 г. в продължение на 8 години доц. З. Константинова е била координатор и ръководител на пет международни проекта за практическо обучение по журналистика, а също и академичен наставник на студентски практики по проект на МОН 2013–2014 г. Кандидатката е и координатор на ФЖМК за Réseau Théophraste [Мрежата Теофраст], за обучение по журналистика, на Университетската агенция на франкофонията (AUF), от 2002 г. понастоящем.

4. Ръководство на дипломанти и докторанти

Здравка Константинова е научен ръководител на общо четирима докторанти, двама от които успешно са защитили своите дисертационни трудове.

От 1998 г. до днес доц. З. Константинова е била научен ръководител на 20 дипломанти в бакалавърската и магистърската степен на обучение във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

5. Административно-управленска дейност

Доц. д-р Здравка Константинова е заемала и заема отговорни длъжности във Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“.

Понастоящем тя е ръководител на Катедра „История и теория на журналистиката“ във ФЖМК (от 2012 г.). Други административни длъжности, които е заемала, са: ръководител от страна ФЖМК на съвместна магистърска програма „Медии и историческа памет“ с Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ (2005–2011), заместник-декан по учебната дейност на Факултета по журналистика и масова комуникация на СУ „Св. Климент Охридски“ (2003).

6. Заключение

Оценявам високо професионалната, научно-изследователската и преподавателската дейност на доц. д-р Здравка Константинова. По мое мнение тя в продължение на дълъг период от време се е изградила като завършен учен и преподавател в своята област и със своите приноси в сферата на журналистическата наука и обучението в университетските медийни дисциплини, както и с организационната и обществената си дейност, а и не на последно място като принципна и граждански ангажирана личност, отдавна е заслужила професорската титла.

Сигурен съм, че в бъдеще Здравка Константинова ще продължи да развива своите преподавателски и изследователски способности и че ще реализира още значителни приноси в областта на теорията, историята и практиката на журналистиката, едно научно-приложно поле, на което тя от младежка възраст се е посветила.

На основание на изложеното изразявам пълна подкрепа относно присъждането на длъжността „професор” на доц. д-р Здравка Константинова. Гласувам „за” присъждането на тази длъжност по обявения конкурс по 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Журналистика – история на българската журналистика), ДВ, бр. 9/02.02.2016 г. Приканвам и останалите колеги от уважаемото Научно жури по обявения конкурс да подкрепят тази кандидатура и да гласуват за нея.

София, юни, 2016 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(Проф. д-р Алберт Бенбасат)